Paweł Mrozek

Dobrodzień i okolice

Przewodnik turystyczny

Trasa rowerowa w obrębie miasta Dobrodzienia

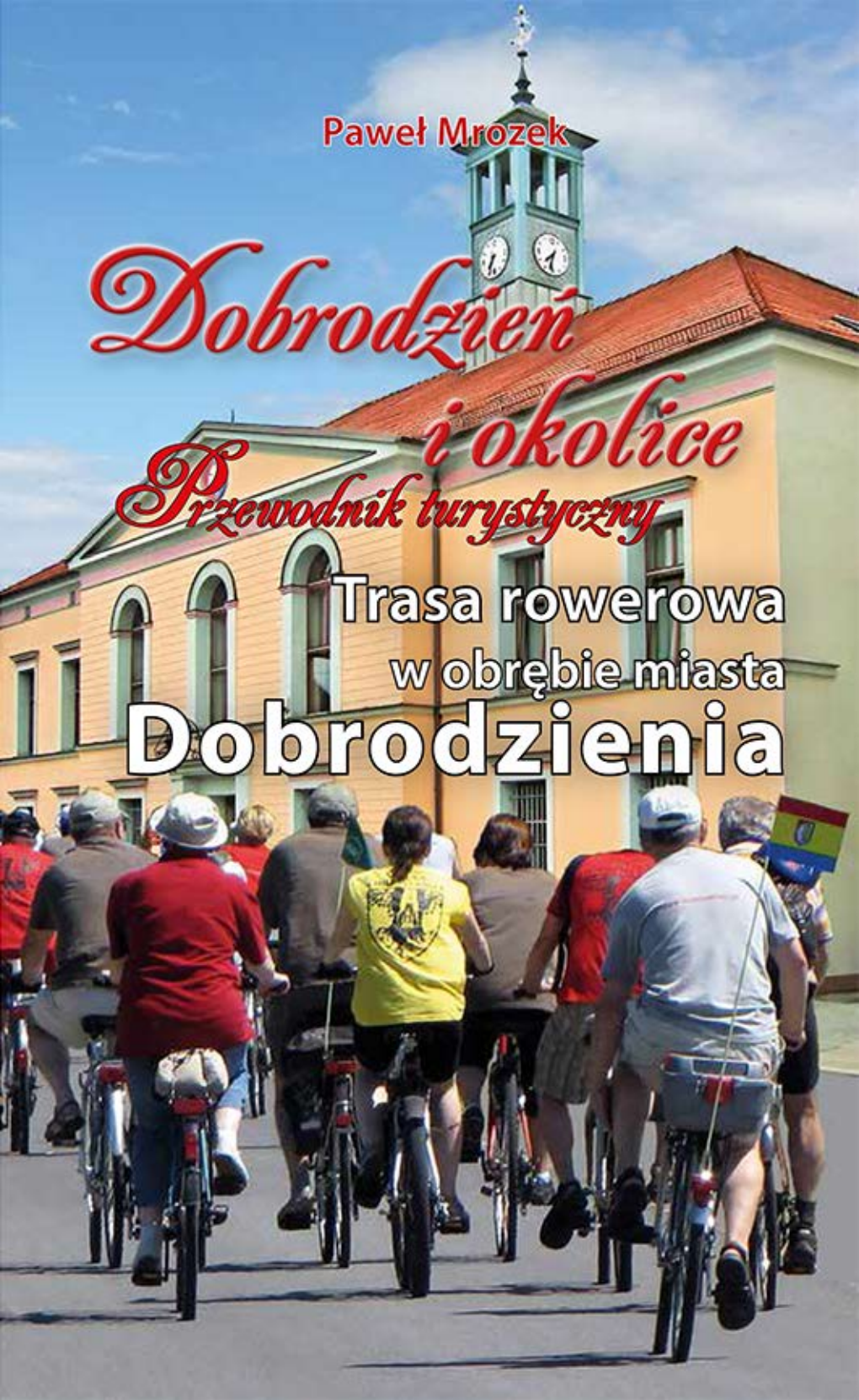

Zadanie realizowane w ramach projektu
„DOBRODZIEŃ I OKOLICZNE MIEJSCOWOŚCI.
PRZEWODNIK TURYSTYCZNY”
przez Międzygminne Towarzystwo Regionalne
Dobrodzień – Zębowice

Kraina Dinozaurów

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
„Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Paweł Mrozek

Miejsca historyczne i obiekty przyrodnicze na trasie wycieczki rowerowej w obrębie miasta Dobrodzienia

Dobrodzień 2019

Opracowanie graficzne

Paweł Mrozek

Koordynacja prac

Alicja Włodarz-Kempa
Agnieszka Hurnik

Fotografie

Stefan Bieniek
Paweł Mrozek
Józef Włodarz

Materiały pomocnicze

Przekazy ustne mieszkańców
Publikacje autora o ziemi dobrodzieńskiej
Materiały Urzędu Miejskiego
Zbiory Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego
Dobrodzień–Zębowice

Wydawca

© Gmina Dobrodzień

Druk

Drukarnia św. Krzyża w Opolu

ISBN 978-83-66023-09-3

Na ziemi dobrodzieńskiej zachowały się obiekty z różnych okresów historycznych w postaci dzieł architektonicznych oraz rzeźbiarskich, wzniesione dla uczczenia ważnego wydarzenia czy utrwalenia pamięci o mieszkańcach – w formie posągu, kolumny, obelisku, budowli, naturalnego głazu, sztucznie usypanego kopca, abstrakcyjnej formy przestrzennej czy pamiątkowej tablicy. Ustawione w różnych miejscach gminy Dobrodzień kaplice, kapliczki albo krzyże wotywne są formą dziękczynienia za ocalenie w trudnych czasach, a przydrożne krzyże nagrobne czy pokutne stanowią ślady cmentarzy, pojedynczego grobu lub jakiegoś śmiertelnego w skutkach wydarzenia. Wieczną pamięć wyrażają pomniki nagrobne na dwóch cmentarzach katolickich, cmentarzach – luterańskim i żydowskim w Dobrodzieniu oraz husyckim w Bzinicy Nowej.

Zróżnicowany krajobraz pogranicza Niziny Śląskiej i Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej, duża lesistość gminy i dolinki Myśliny, Myślinki, Bziniczki, Smoliny, Lublinicy i ich dopływów determinuje występowanie wielu rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt.

Wielu mieszkańców gminy Dobrodzień i innych śląskich miejscowości pragnie zdobywać lub poszerzać wiedzę o swojej małej ojczyźnie, którą nazywa Heimatem lub Domowiną. Wielu poszukuje swojej tożsamości regionalnej. Oczekują od władz samorządowych i stowarzyszeń podejmowania przemyślanych i zwartych koncepcyjnie działań, aby przybliżyć walory historyczne i przyrodnicze tej okolicy wszystkim zainteresowanym mieszkańcom i turystom.

Mamy nadzieję, że to opracowanie spełni postawione cele – zachęci różne środowiska do promowania swoich miejscowości oraz swego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego i zainteresuje mieszkańców gminy turystyką rowerową.

Od uczestników wycieczek rowerowych zawsze wymaga się przestrzegania zasad ruchu drogowego, posiadania dokumentów, ubezpieczenia, odpowiedniego sprzętu i ubioru oraz właściwego zachowania na trasie, zgodnie z Kartą Turysty.

Wydawca i autor przewodnika życzą wszystkim miłośnikom turystyki rowerowej pięknej pogody, niezapomnianych wrażeń i dobrego nastroju na szlakach pieszych i rowerowych ziemi dobrodzieńskiej.

1 Dobrodzień – centrum
2 Dawna ulica Lubliniecka
3 Leszcz
4 Dawny basen kąpielowy
5 Cmentarz żydowski
6 Widok na tereny rolne
7 Osiedle mieszkaniowe
8 Fabryka mebli
9 Strzelnica
10 Stadion miejski
11 Pozostałości toru kolej.
12 Widok od strony drogi
13 Habas
14 Panorama Dobrodzieni
15 „Nowy Świat”
16 Panorama miasta
17 Dawny dworzec kolej.
18 Dawna mleczarnia
19 Dawny sąd i urząd finans.
20 Willa modernistyczna
21 Dawna szkoła rolnicza
22 Dawny ośrodek maszyn.
23 Dawne starostwo powiat.
24 Dawna gazownia miejska
25 Szkoła „tysiąclatka”
26 Dawna nadleśniczówka
27 Dawny zamek myśliwski
28 Dawny tartak
29 Dawny park dworski
Dobrodzień
Myślinka
Oczyszczalnia typu Lemna
Wojska Polskiego
Opolska
Powstańców Śląskich
Dworcowa
Habas
Piastowska
KLER SA
Habaś

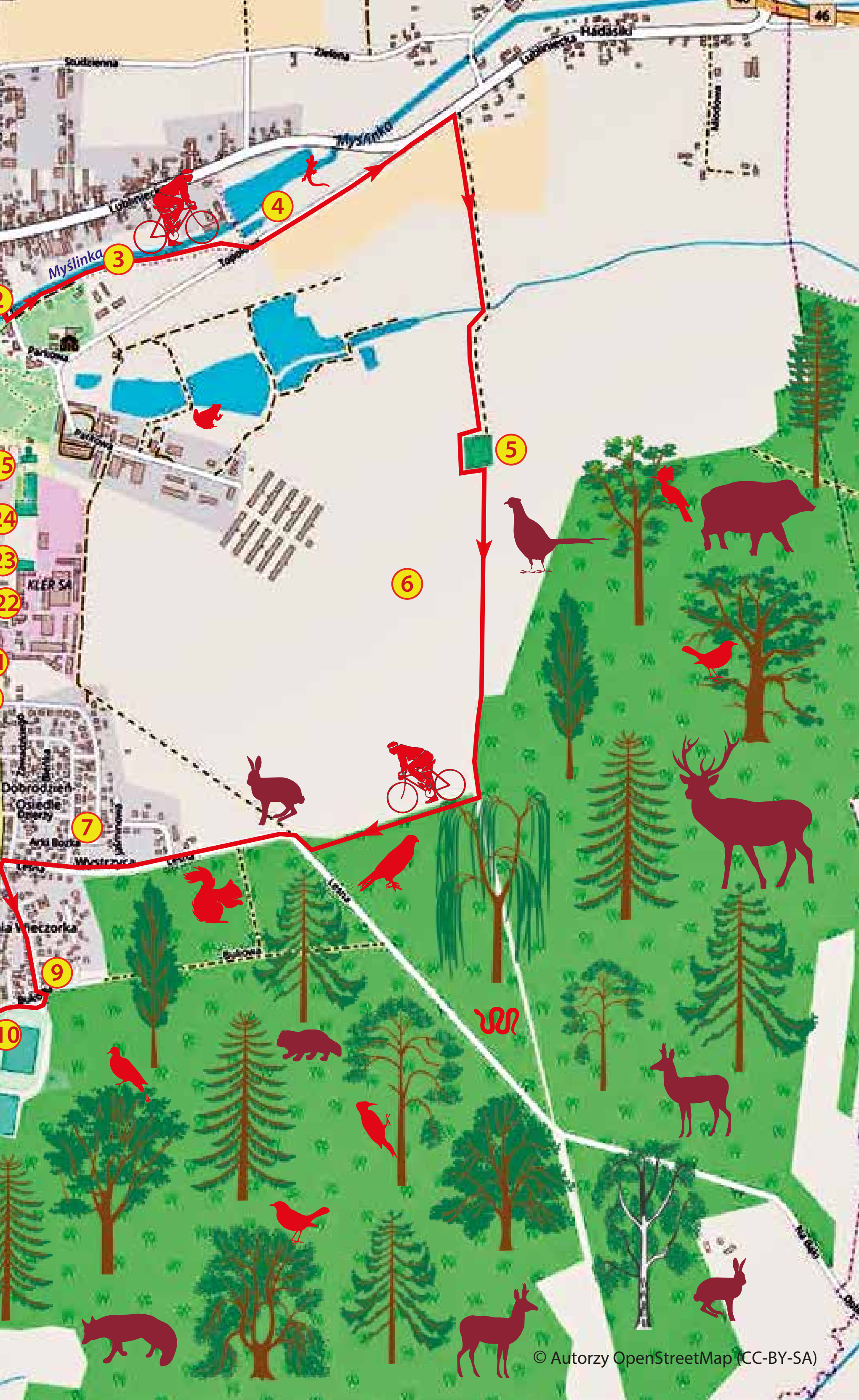

Studzienna
Zielona
Lubliniecka
Hadasiki
Myślinka
Parkowa
KLER SA
Dobrodzień-Osiedle
Arki Bożka
Leśna
Bukowa
Wieczorka
46
3
4
5
6
7
9
10
© Autorzy OpenStreetMap (CC-BY-SA)

Trasa rowerowa w granicach miasta Dobrodzienia wyniesie ok. 12 km, kiedy rozpoczniemy i zakończymy wycieczkę na dobrodzieńskim rynku. Trasa biegnie drogami utwardzonymi i polnymi wokół miasta. W przewodniku zostały zamieszczone ilustracje archiwalne i współczesne, aby turyści zainteresowani historią mogli zdobyć pełniejszą wiedzę o Dobrodzieniu. Propozycja wycieczki jest adresowana do osób, które chcą poznać historię wybranych miejsc i obiektów oraz walory krajobrazowe i przyrodnicze terenów leżących w obrębie miasta.

MIASTO I GMINA DOBRODZIEŃ

leży we wschodniej części województwa opolskiego. Zajmuje powierzchnię 16 284 ha. Południowo-zachodnia część jest nizinna, średnia wysokość terenu wynosi ok. 195 m n.p.m. Najwyżej położone obszary, osiągające ok. 280 m n.p.m., znajdują się w części północno-wschodniej. Gmina jest strefą źródliskową niewielkich rzek: Myśliny, Myślinki i Libawy. Przez południowe obszary przepływają: Bziniczka, Smolina i Lublinica. W dolinach rzek zlokalizowane są liczne stawy. Gminę charakteryzuje rolno-leśna struktura przestrzenna krajobrazu przyrodniczego. Występują tu siedliska niezwykle bogate pod względem florystycznym i faunistycznym.

O pobycie człowieka na ziemi dobrodzieńskiej w okresie prehistorycznym świadczą znaleziska z epoki neolitu (4000–3000 p.n.e.) i brązu (1450–1000 p.n.e.). W końcu IV i I połowie V wieku rozwijała się tu „kultura dobrodzieńska", charakteryzująca się wyrobami ceramicznymi i metalowymi o cechach germańskich (gocko-gepidzkich) i sarmackich. Na przełomie VI i VII wieku z południa i ze wschodu na nasze tereny zaczęli przenikać Słowianie. Nasza ziemia znalazła się w obrębie obszaru śląskich plemion Opolan.

Od zarania swych dziejów ziemia dobrodzieńska wchodziła w skład księstwa opolskiego. Osada, położona w pobliżu dawnych szlaków handlowych (starożytnego szlaku „bursztynowego" oraz śląsko-małopolskiego „królewskiego"), pojawiła się w dokumentach pod nazwą Dobrosin w 1279 roku. W następnych latach

utrwalały się inne nazwy miejscowości – Dobroden, Dobrodinum, Dobradin, Dobrodzen, Guttentag, Dobrodzień. Nazwy kilku okolicznych wsi odnotowano w kościelnej księdze uposażeń biskupstwa wrocławskiego, w latach 1295–1305. Prawa miejskie, oparte na prawie magdeburskim Dobroden otrzymał z rąk księcia Władysława II Opolczyka w 1374, natomiast 21 sierpnia 1384 roku książę obdarował miasto wieloma przywilejami. Z tego okresu pochodzi herb miasta, złożony z połowy złotego orła i połowy srebrnej róży.

Od 1452 roku Dobrodzień, jako dobro rycerskie, był zależny od swych panów: Heinricha von Croskau (Henryka Kranczkowskiego) i rodu von Kalinowski (Dobrodzinski). W okresie habsburskim (1552–1741) Dobrodzień należał do namiestników cesarza – przedstawicieli rodów von Posadowski, Jarotzki, Blacha i Blankowski. W okresie pruskim (1742–1871) miasto rozpoczęło proces wykupu zamku i dóbr. Ostatecznie „państwo" Dobrodzień [Herrschaft Guttentag] stało się własnością pruskich rodów szlacheckich, książęcych i królewskich: von Bornstädt, Schönaich-Carolath, Paczkowski, Dalwigk, Burghaus, Schlabrendorf, Sobeck, Stümer, Braunschweig-Lüneburg-Öls. W okresie niemieckim (1871–1945), od 1884 roku cały majątek dobrodzieński należał do królów saksońskich z rodu Wettinów: Alberta I, Georga I, Friedricha Augusta III. W latach 1922–1939 Dobrodzień był miastem powiatowym [Kreis Guttentag] w granicach Niemiec. Od 1945 roku znajduje się w granicach państwa polskiego. Do roku 1951 ponownie był miastem powiatowym. W latach 1951–1975 wraz z okolicznymi wioskami znajdował się w powiecie lublinieckim, województwie katowickim, następnie na terenie województwa częstochowskiego. 1 stycznia 1999 roku Dobrodzień powrócił na Śląsk Opolski, leży w powiecie oleskim, województwie opolskim. Od 1973 roku istnieje gmina Dobrodzień. W jej skład wchodzi miasto Dobrodzień i 16 sołectw.

Dzisiaj Dobrodzień jest nazywany „miastem stolarzy" lub „stolicą śląskiego meblarstwa", ponieważ „stolarstwem stoi". W ostatnich latach liczba ludności stale się zmniejsza. 30 IX 2017 roku Dobrodzień liczył 3 739 mieszkańców, natomiast w całej gminie mieszkało 10 066 osób.

Miasto DOBRODZIEŃ w roku 2009

Fotografia ze zbiorów Urzędu Miejskiego

>>> 1 >>> początek trasy rowerowej >>>

• PLAC WOLNOŚCI – DAWNY RYNEK MIEJSKI •

W trakcie odbudowy Dobrodzienia po wielkim pożarze w1846 roku centralny plac miasta wydłużono i poszerzono oraz wytyczono siedem odchodzących od niego ulic. Wokół rynku postawiono głównie dwukondygnacyjne kamienice, nawiązujące do stylu neoklasycystycznego. Pomieszczenia na parterze, z dużym oknem wystawowym, pełniły funkcję użytkową. Znajdowały się w nich m.in. sklepy kolonialne, z odzieżą, zakłady rzeźnicze, piekarnie, drogerie, wyszynki, apteka, gabinety lekarskie, trzy stacje benzynowe oraz plebania. W każdy czwartek na rynku odbywał się targ. W 1945 roku kamienice zostały w znacznym stopniu wyszabrowane i wypalone. Odbudowę budynków rozpoczęto w latach 50. XX wieku. Wzniesiono solidne bloki mieszkalno-użytkowe. Pomieszczenia na parterze przeznaczono na sklepy i punkty usługowe, Plac nadal jest miejscem organizowania różnych imprez środowiskowych i kościelnych oraz ważnych uroczystości narodowych.

Rynek w Dobrodzieniu [Guttentag] w 1940 roku

Fotografia ze zbiorów Augustyna Franczoka

Przy Placu Wolności stoi ratusz – symbol miasta i siedziba samorządu gminnego. Był budowany w latach 1848–1849 w stylu eklektycznym, z cechami neoklasycyzmu. W tympanonie znajduje się herb miasta, nadany przez księcia opolskiego Władysława II w 1374 roku. Renowację ratusza przeprowadzano w latach 1934 i 2003.

W miejscu spalonej w 1846 roku drewnianej świątyni pw. św. Marii Magdaleny, wybudowano w latach 1851–1855 kościół z cegły. Wieżę zwieńczono na wysokości 52,85 m. Wnętrze otrzymało wystrój w stylizacji eklektycznej z elementami neogotyku i neobaroku. Duże zmiany we wnętrzu świątyni wprowadzono w latach 1923–1927, m.in. pojawiły się freski i okazałe witraże. W latach 1969–1986 wystrój świątyni cechował nowoczesny plastyczny ascetyzm. Efektem kolejnych remontów wnętrza kościoła jest połączenie dawnego wyposażenia z elementami współczesnej estetyki.

W miejscu wyszabrowanych i wypalonych w 1945 roku kamienic ze sklepami i biurami we wschodniej części rynku, w 1971 roku wybudowano Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu.

• > Jedziemy ul. Pocztową i drogą do Lublińca sprzed 1846 …

Widok na Plac Wolności w Dobrodzieniu, 2004

Fot. Józef Włodarz

>>> 2 >>>

• DAWNA ULICA LUBLINIECKA •

Przed rokiem 1846 do Lublińca prowadziła droga wytyczona od połowy dzisiejszego rynku, wzdłuż terenu dworskiego (dzisiaj ul. Pocztowa) do skrzyżowania z „Schloßgasse", przez kamienny most do zamku, a stamtąd do przedmieścia Hadasiki [Vorstadt Hadaschiki] i dalej w kierunku wschodnim. W 1452 roku pierwszy pan na Dobrodzieniu wzniósł w tej części miasta zamek i założył folwark. W latach 1532–1740 kolejni właściciele mieszkali w „Schloß Guttentag", w okresie pruskim i niemieckim zamieszkiwali go ich pełnomocnicy. W pobliżu zamku istniał staw dworski [Schloß-Teich], działał młyn i zakład hutniczy. Podczas pożaru miasta (1846) zabudowania dworskie spłonęły. Zostały odbudowane w latach 1848–1849 przez księcia Wilhelma Augusta von Braunschweig. Od roku 1884 na stopniowo osuszanym terenie zakładano park. Odcinek ulicy Lublinieckiej od rynku budowano w latach 1850–1852.

• > Za mostem skręcamy w lewo w kierunku Leszczu …

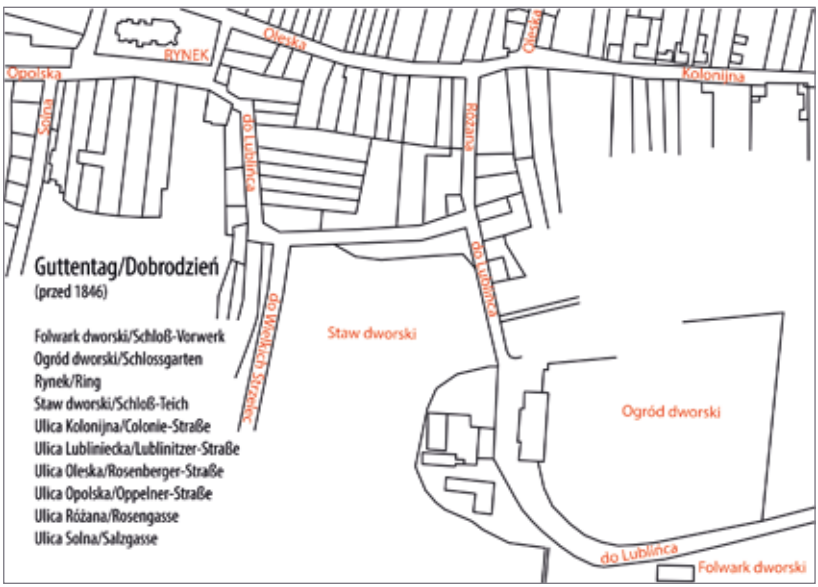

Fragment planu urbanistycznego Dobrodzienia przed rokiem 1846

Opr. Paweł Mrozek wg oryginalnego rysunku

Jedna z dróg prowadzących wzdłuż dawnych dworskich zabudowań

Pocztówka ze zbiorów Wojciecha Klabisa

Most dworski z 1610 roku od strony Leszczu (widok sprzed 1945)

Rycina ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 3 >>>

• LESZCZ •

Współczesny Leszcz to dawny Lischt. To niezbyt długa aleja prowadząca od strony kamiennego mostu z 1610 roku i parku dworskiego (miejskiego od 1945) wzdłuż polodowcowej doliny rzeczki Myślinki (dawniej Nosek), o niezbyt łagodnym zboczu od strony rzeczki, ciągnącym się równolegle do ulicy Topolowej w kierunku Hadasików. Z drugiej strony alejki są tereny równinne – pola oraz ogródki działkowe mieszkańców bloków, wybudowanych w okresie działalności Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej (1949–1997). Leszcz był ulubionym miejscem spacerów króla saskiego Friedricha Augusta III podczas jego pobytów w Dobrodzieniu w latach 1906–1930. Niestety, kilkanaście lat temu wycięto rosnącą wzdłuż alejki leszczynę, charakterystyczny krzew w tej części miasta. Natomiast zbocze dolinki jest porośnięte różnymi gatunkami drzew, nasadzonymi w przeszłości i samosiejkami. Mimo braku należytego utrzymania, jest to nadal dość urokliwa trasa spacerowa.

Alejka spacerowa w Leszczu jesienią

Fot. Paweł Mrozek

Rzeczka Myślinka przepływająca przez Leszcz

Fot. Paweł Mrozek

Ukształtowanie polodowcowej dolinki, widoczne wczesną wiosną

Fot. Paweł Mrozek

Widok na ratusz i kościół parafialny od strony Leszczu przed rokiem 1945

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 4 >>>

• DAWNY BASEN KĄPIELOWY •

W sąsiedztwie zalewu przy ulicy Lublinieckiej, w 1965 roku budowano basen na powietrzu na użytek mieszkańców. Funkcjonował do roku roku 2000. Wprawdzie poważny remont obiektu przeprowadzono w 1998 roku, lecz w kolejnych latach zarządca nie uzyskał pozwolenia na użytkowanie basenu. Radni Dobrodzienia przekazali obiekt do zagospodarowania członkom dobrodzieńskiego koła Polskiego Związku Wędkarskiego w 2002 roku. Do basenu i zalewu, dzierżawionego przez ZW PZW, wędkarze wpuszczają zakupione karpie, liny, płocie, szczupaki, leszcze, sandacze i węgorze. Corocznie organizują kilka imprez, m.in. „Dzień Dziecka", zawody o „Puchar Burmistrza", „Puchar Prezesa", „Mistrza Koła" czy zawody otwarte z okazji „Dni Dobrodzienia". Dawny basen kąpielowy służy również członkom dobrodzieńskiego „Klubu Morsów Sopel", założonego w 2010 roku. Organizują w tym miejscu „Zjazdy Morsów".

• > Jedziemy w kierunku cmentarza żydowskiego …

Budowa basenu w Leszczu w 1965 roku

Fotografia ze zbiorów Huberta Weińczyka

Basen na powietrzu, otwarty w sezonie letnim 1970 roku

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Basen otwarty po remoncie w 1998 roku

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Zawody wędkarskie, organizowane w ramach działalności statutowej członków PZW

Fot. Józef Włodarz

Zjazd „morsów", zorganizowany przez Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu

Fot. Józef Włodarz

>>> 5 >>>

• CMENTARZ ŻYDOWSKI •

3 lipca 1750 roku gmina żydowska kupiła od miasta parcelę na cmentarz, położoną w odległości ok. 1000 m od granicy miasta, przy ulicy prowadzącej do Lublińca, na skraju rewiru leśnego Wycink. Prawdopodobnie w tym miejscu grzebano zmarłych już wcześniej, ponieważ z zapisków kronikarskich dowiadujemy się, że najstarsze macewy pochodziły sprzed 1700 roku. 20 lutego 1797 roku Löbel Pinkus Sachs i Herschel Selig Singer zakupili od miasta kolejny kawałek ziemi na powiększenie cmentarza, więc liczył 0,54 ha powierzchni. Obok cmentarza, ogrodzonego wówczas deskami, swój dom posiadał stróż-grabarz. Zamożni członkowie gminy żydowskiej byli zobowiązani opłacać miejsca na groby, dla ubogich były bezpłatne. Ogrodzenie z cegły i kamienia, z okazałą bramą w północnej części cmentarza, ufundowali bracia L. i A. Sachs. Kronikarz zapisał, że cmentarz był „ozdobiony bardzo ładnymi pomnikami" (A. Weltzel, Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag, Ratibor 19882).

Widok na cmentarz żydowski od strony basenów wędkarskich

Fot. Paweł Mrozek

Cmentarz żydowski jest dziś jedynym autentycznym, niemuzealnym śladem wielowiekowego istnienia gminy żydowskiej na naszym terenie. Obok świątyni żydowskiej – synagogi, mykwy, czyli łaźni rytualnej oraz szkoły religijnej, był niezbędny w życiu każdej ortodoksyjnej społeczności żydowskiej. W okresie drugiej wojny światowej nie został zniszczony i liczył ok. 150 nagrobków; najstarszy pochodził z 1773 roku. Ostatni pochówek –10-letniej Kate Brauer, zmarłej na dyfteryt – miał miejsce w 1936 roku. Dziewczynka pochodziła z rodziny handlarzy końmi. Macewa nie zachowała się. Do wybuchu II wojny światowej cmentarz był własnością gminy żydowskiej w Dobrodzieniu. W 1939 przejęło go Zrzeszenie Żydów w Niemczech, w 1943 roku – policja państwowa. Cmentarz był zadbany do roku 1956, dopóki żył ostatni grabarz i opiekun miejsca Johann Maziol (dziadek Franciszka Gąsiora, który przekazał mieszkańcom swoje wspomnienia). Po opuszczeniu przycmentarnego domu przez rodzinę grabarza, cmentarz zarastał i był systematycznie dewastowany. Dom mieszkalny został rozebrany. Rozkradano macewy i murowane ogrodzenie cmentarza.

Miejsce, gdzie przy murowanym ogrodzeniu stał dom grabarza i opiekuna cmentarza

Fot. Paweł Mrozek

Zachowało się kilkadziesiąt macew i tkwiących w ziemi podstaw nagrobków. Są to zazwyczaj płyty kamienne, ustawione w pionie, o prostokątnym, a częściej łukowatym zakończeniu. Wspólne dla wszystkich nagrobków są wyrzeźbione na nich motywy symboliczne i ornamenty, ozdobne półkolumny, płaskorzeźby i reliefy oraz epitafia, tradycyjne używane w sztuce żydowskiej. Mają one źródło w samych zasadach religii Mojżeszowej, w starożytnej historii Izraela, w średniowiecznej mistyce żydowskiej i w jeszcze późniejszych obyczajach żydowskich, pochodzących z różnych krajów diaspory. Epitafia liczą kilka wierszy, na które składają się hymny pochwalne, alegorie i metafory obrazujące cnoty zmarłego oraz żal osieroconej rodziny, a także fragmenty modlitw, cytatów z Biblii i innych dzieł religijnych. Najstarsze nagrobki mają napisy wykonane tylko w języku hebrajskim. Od ok. 1850 roku, na wschodniej stronie płyty, pojawiały się również napisy w języku niemieckim, co wiązało się z procesem asymilacji Żydów. Macewy były pierwotnie malowane na kolor czerwony, niebieski, żółty, zielony, czarny, srebrny lub złoty. Ślady zastosowanej kolorystyki zachowały się jedynie na kilku macewach.

Wybrane macewy ozdobione półkolumnami, płaskorzeźbami, reliefami i epitafiami
Fot. Paweł Mrozek

Przykład hymnu pochwalnego (po prawej): *Dnia 12 adar 577 (28.02.1817) według małej rachuby. Tu została pochowana kobieta poważana, zacna i prawa. Dawała chleb głodnym i biednym, udzielała także dobroczynności, miła w swoich czynach. To jest cnotliwa i pobożna pani Gitel, córka szanowanego pana Abrahama, błogosławionej pamięci! Zmarła w dobrej sławie i odeszła do nieba. Niech jej dusza będzie związana w węzeł życia*!

Fot. Paweł Mrozek / Opr. napisu Renata Uszyńska, Stefan Bieniek

Nagrobek krewnych Edyty Stein (świętej Teresy Benedykty od Krzyża)

Fot. Paweł Mrozek

Nie zachowały się nagrobki najstarsze, w tym wykonane z drewna, identycznie zdobione. Natomiast na cmentarzu żydowskim w Dobrodzieniu istnieje wyjątkowy, okazały pomnik z II połowy XIX wieku o motywach stylowych, zaczerpniętych z cmentarza chrześcijańskiego, w formie obelisku. Jest usytuowany w centralnej części cmentarza. Interesującym obiektem jest pomnik w kształcie pnia.

Od 1945 roku cmentarz stanowi własność Skarbu Państwa. W ramach Międzynarodowych Spotkań Młodych pn. „Antyschematy 2001" uczniowie szkół średnich i studenci z Polski (Dobrodzienia, Warszawy, Sulejówka, Koźmina), Izraela i Niemiec porządkowali zdewastowany cmentarz. Koordynatorem prac było Polskie Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka. Patronat nad programem objął ambasador Izraela w Polsce Shewach Weiss. Od 2001 roku cmentarz jest utrzymywany w dobrym stanie, porządkowany przez pracowników zakładów gminnych. Jest miejscem odwiedzanym przez młodzież i dorosłych w ramach realizowanych projektów edukacyjnych oraz w czasie corocznego festiwalu „Źródło", organizowanego przez Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu.

Cmentarz żydowski, zrewitalizowany w ramach programu „Antyschematy 2001"
Fot. Paweł Mrozek

Nagrobek Louisa Sachsa (1809-1875) – znanego przedsiębiorcy, radnego i fundatora

Fot. Paweł Mrozek

Wyjątkowy nagrobek w formie pnia drzewa, prawdopodobnie młodego samobójcy

Fot. Paweł Mrozek

>>> 6 >>>

• WIDOK NA TERENY ROLNE •

Na gruntach dawnego dobrodzieńskiego folwarku w latach 1949–1997 gospodarowała Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna „Jedność". Będąc w stanie likwidacji, spółdzielnia wyprzedaje grunty i budynki. Dlatego z przycmentarnej drogi rozciąga się widok na prywatną „Fermę Drobiu Głowa S.C.", która prowadzi chów kur mięsnych – brojlerów. To duże przedsiębiorstwo jest w stanie wyprodukować ponad 3 miliony sztuk brojlerów w ciągu roku. Ferma zajmuje ponad 7 ha powierzchni i składa się z 16 kurników, bezklatkowych, ze ściółką. Mimo, że jest wyposażona w nowoczesne urządzenia wentylacyjne oraz przygotowujące i dozujące paszę, mieszkańcy skarżą się na uciążliwe sąsiedztwo.

Po drugiej stronie drogi zauważymy stację ujęcia wody, oddaną do użytku w 1993 roku w ramach rozbudowy sieci wodociągowej.

Widok na zabudowania fermy drobiu

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy drogą polno-leśną w kierunku południowym, na skrzyżowaniu leśnych dróg skręcamy w prawo …

• > Jedziemy ulicą Leśną w kierunku skrzyżowania z ulicą Strzelnica…

• > Na skrzyżowaniu ulic Leśna, Strzelnica i Piastowska, skręcamy w lewo, w ulicę Strzelnica …

>>> 7 >>>

• OSIEDLE MIESZKANIOWE •

Po prawej stronie ulicy Leśnej rozciąga się osiedle domów jednorodzinnych, budowane od roku 1953. W okresie PRL-u na budowę prywatnego domu w strefie podmiejskiej mogli sobie pozwolić nieliczni obywatele. Osiedle jest przykładem realizacji projektów typowych, tzn. wznoszenia „domów kostek". Takie budownictwo zdominowało krajobraz kulturowy polskich miast. Zmieniły się również zasady kształtowania terenów zieleni przydomowej. Tradycyjne drzewa i krzewy owocowe zastępowano odmianami niskiej roślinności ozdobnej. Domy „klocki" powoli znikają z krajobrazu. Przebudowywane przez następne pokolenie użytkowników, nabierają cech budowlanego indywidualizmu. Jest to zjawisko pozytywne, jeśli nie burzy architektonicznego ładu przestrzennego. W 2017 roku, na mocy ustawy dekomunizacyjnej, Rada Miejska uchwaliła zmianę nazw czterech ulic. Na osiedlu mieszka 465 osób w 135 domach. Działalność gospodarczą prowadzi 18 zakładów rodzinnych.

Osiedle domków jednorodzinnych, w oddali Dobrodzieńskie Fabryki Mebli

Fotografia ze zbiorów Urzędu Miejskiego

>>> 8 >>>

• DOBRODZIEŃSKIE FABRYKI MEBLI •

Początki zakładu sięgają lat 1959–1963, kiedy Spółdzielnia Pracy Stolarzy w Dobrodzieniu, utworzona w 1951 na bazie prywatnych zakładów stolarskich Roberta Jonczyka, Hermana Kasprzyka i Teodora Kubotha, budowała od podstaw, systemem gospodarczym, duży zakład meblowy pn. „Meblostyl". Produkowano w nim wyłącznie komplety kombinowane. W latach 1977–1981 SPS „Meblostyl" wchodził w skład Katowickich Fabryk Mebli. Produkowano tu wówczas komplety meblowe segmentowe, m.in. „Albenę" i „Maricę". Od 1 X 1981 zakład w Dobrodzieniu został wyłączony ze składu Katowickich Fabryk Mebli i na bazie swego majątku utworzono Dobrodzieńskie Fabryki Mebli. W 1993 roku spółka akcyjna pracowników DFM i rzemieślników utworzyła DFM S.A. W następnych latach zmieniała się struktura właścicielska w Spółce, w której głównym właścicielem akcji był Piotr Kler. Od 2002 działalność prowadzi spółka KLER S.A.

• > Skręcamy w lewo, jedziemy ulicą Strzelnica …

Widok na Dobrodzieńskie Fabryki Mebli

Fotografia ze zbiorów Urzędu Miejskiego

>>> 9 >>>

• STRZELNICA •

Nazwa miejsca nawiązuje do organizacji strzeleckiej, zwanej bractwem kurkowym. Zadaniem członków była ochrona ludzi i dobytku w czasie niepokojów. Dobrodzieńska organizacja powstała w 1848 roku, w czasie odbudowy miasta po wielkim pożarze. Wówczas burmistrz powołał 100-osobową straż miejską, która w 1850 roku przekształciła się w Bractwo Kurkowe [Schützengilde Guttentag O/S]. W tej części miasta strzelcy wydzierżawili cztery hektary gruntów miejskich pod budowę strzelnicy i urządzenie parku, aby z czasem ich siedziba mogła się stać ośrodkiem życia społecznego, kulturalnego i towarzyskiego. Zawody strzeleckie o tytuł Króla Kurkowego po raz pierwszy odbyły się w drugi dzień Zielonych Świątek 1852 roku. Dobrodzieńskie towarzystwo strzeleckie liczyło 72 członków. W roku 1853 wybudowali piwiarnię, później boisko sportowe i salę taneczną. W 1902 roku przedłużono oś strzelnicy ze 135 metrów do przepisowych 150 m i przebudowano kulochwyt.

Osiedle zamieszkuje 171 osób w 64 domach. Działalność gospodarczą prowadzi 10 zakładów

Fotografia ze zbiorów Urzędu Miejskiego

Miejsce organizowania lokalnych imprez przez Dobrodzieńskie Bractwo Kurkowe przed 1945

Pocztówka ze zbiorów Gerarda Zajontza

Dom Dobrodzieńskiego Bractwa Kurkowego przed 1945 rokiem

Pocztówka ze zbiorów Gerarda Zajontza

Stan zabudowań dawnego Dobrodzieńskiego Bractwa Kurkowego w roku 2001

Fot. Stefan Bieniek

Teren dawnego Dobrodzieńskiego Bractwa Kurkowego w roku 2018

Fot. Paweł Mrozek

Od roku 1945 na terenie „Strzelnicy" polskie władze miasta również organizowały imprezy środowiskowe. W latach 70. XX wieku w zabudowaniach bractwa strzeleckiego produkowano płytki betonowe na użytek budowanego stadionu. Kiedy teren został sprywatyzowany, właściciel dokonał rozbiórki budynków w 2003. Własnością miasta pozostała otwarta strzelnica z nasypem z ziemi, czyli kulochwytem. Użytkował ją klub strzelectwa sportowego. Tu również odbywali ćwiczenia w strzelaniu z karabinka kbks uczniowie szkół średnich. Pierwsze zawody o Puchar Przechodni Miasta Dobrodzienia dla pięcioosobowych drużyn miejscowych zakładów pracy i organizacji odbyły się 1 maja 1953 roku. Organizatorem zawodów strzeleckich na obiekcie zwanym „strzelnicą miejską" od roku 1957 był Jan Pisarski, mieszkaniec Dobrodzienia, członek Ligi Obrony Kraju. Ostatni otwarty turniej strzelecki dla dorosłych, młodzieży i dzieci o Puchar Przewodniczącego Rady Miejskiej, zorganizowany przez DOKiS, odbył się podczas Dni Dobrodzienia w 2011 roku. Od kilku lat strzelnica miejska niszczeje, wały porastają gęste chaszcze.

• > Skręcamy w prawo, w kierunku stadionu miejskiego …

Ostatnie zawody strzeleckie w 2011 roku. Zwycięstwo Burmistrza Dobrodzienia Róży Koźlik
Fotografia ze zbiorów Jana Pisarskiego

>>> 10 >>>

• STADION MIEJSKI •

W tej części miasta od roku 1853 Bractwo Kurkowe [Schützengilde Guttentag] organizowało uroczystości środowiskowe i zawody sportowe. Podobne imprezy odbywały się tu zaraz po zakończeniu wojny w 1945, organizowane przez polską administrację. Klub piłki nożnej pn. *Start Dobrodzień* założono w 1958 roku. Stadion miejski wybudowano w 1977 roku. Wówczas dobrodzieńska drużyna na jeden sezon awansowała z klasy „A" do ligi okręgowej. Największym sukcesem piłkarzy była gra w IV lidze w latach 2006–2010. Teraz Klub Sportowy Start Dobrodzień w rozgrywkach ligi opolskiej reprezentuje ok. 50 zawodników – dwie drużyny seniorów w klasie „A" i „B" oraz juniorzy młodsi. Ostatni remont stadionu przeprowadzono w 2014 roku. Wyremontowano budynek z szatniami, łazienkami i pomieszczeniami biurowymi oraz schody i trybuny z siedziskami. Obiekt posiada około 1000 miejsc siedzących i boiska piłkarskie – główne i treningowe z oświetleniem, staw i parking.

Stadion sportowy w Dobrodzieniu, wybudowany w 1977 roku

Fotografia ze zbiorów Urzędu Miejskiego, 2009

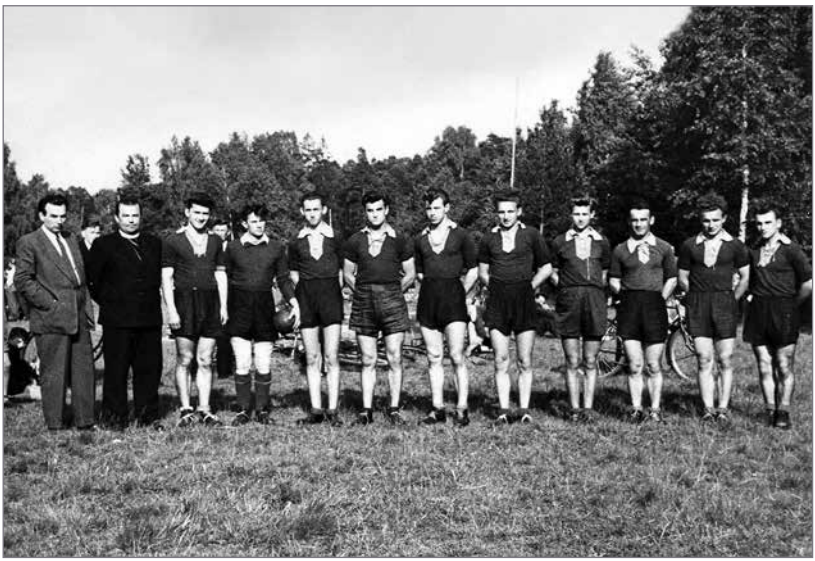

Pierwsza dobrodzieńska drużyna, odnosząca sukcesy w latach 1958–1962.
Od lewej: burmistrz Józef Ćmok, ks. Jan Mikus, Henryk Kozok (kapitan), Henryk Szopa, Alfred Mika, Michał Gostyn, Alfred Kowolik, Alfred Cylik, Bernard Wańczyk, Wilhelm Bartecki, Ginter Cylik, Herbert Koj
Fotografia ze zbiorów Józefa Ćmoka

Budowa stadionu miejskiego w 1977 roku
Fotografia ze zbiorów Józefa Ćmoka

• > Wyjeżdżając, skręcamy w lewo, następnie w prawo …

• > Jedziemy drogą gruntową w kierunku obwodnicy, po prawej, w oddali, Dobrodzieńskie Fabryki Mebli …

• > Przejeżdżamy przez tor kolejowy po prawej i jedziemy drogą po lewej …

>>> 11 >>>

• POZOSTAŁOŚCI TORU KOLEJOWEGO •

W drugiej połowie XIX wieku dobrodzienianie nie przyjęli rządowej propozycji budowy linii kolejowej, przecinającej miasto. Dlatego w 1913 roku oddano do użytku jedynie jednotorowe połączenie z węzłem kolejowym w Fosowskiem. Tor miał 10,9 km długości, po którym lokomotywa parowa ciągnęła dwa wagony osobowe i jeden bagażowo-pocztowy, z prędkością 40 km/godz. W okolicy Błachowa, w odległości 5,9 km od dworca w Dobrodzieniu, znajdował się rozjazd umożliwiający przeładunek drewna i płodów rolnych z pobliskiej składnicy. Pary pociągów kursowały na tym odcinku do 1992 roku. Na trasie wycieczki rowerowej znajduje się nasyp z szynami. Wiosną 2019 roku rozpoczęto budowę obwodnicy Dobrodzienia na odcinku Bzinica Stara–obwodnica Myśliny o długości 4 km. Trasa obwodnicy przecina drogi lokalne oraz dojazdowe do pól, biegnie w pobliżu Habasu.

• > Do Habasu dojedziemy drogą wzdłuż obwodnicy …

Pozostałości nasypu i toru kolejowego, porośnięte chaszczami

Fot. Paweł Mrozek

Droga po prawej prowadzi do gospodarstwa rolnego. W oddali budowa obwodnicy w 2019
Fot. Paweł Mrozek

Widok na największe gospodarstwo rolne w tej części miasta
Fot. Paweł Mrozek

• > Do zbiorników wodnych w Habasie dojedziemy drogą przy obwodnicy, następnie należy skręcić w prawo …

Habas – łowiska wędkarskie po obu stronach drogi

Dawne wyrobiska cegielniane w Habasie – urokliwym naturalnym miejscem rekreacji

Fot. Paweł Mrozek

>>> 13 >>>

• HABAS •

W odległych czasach las po zachodniej stronie drogi prowadzącej do Wielkich Strzelec nosił nazwę **Obienczol**. W „Geschichte …" A. Weltzla czytamy, że w latach 30. XIX wieku **Wielki Las** i **Habas** w pobliżu cegielni był ważnym terenem pastwiskowym dla mieszczan. W Dobrodzieniu od dawna istniała cegielnia, raczej typu polowego. Zapotrzebowanie na cegłę wzrastało od 1832 roku, szczególnie zaś od 1846 – po pożarze miasta. Wówczas cegielnię rozbudowywano i unowocześniano, np. w 1854 roku wybudowano tu drugi zakład wraz z suszarnią, kosztem 3000 talarów. Cegielnię wyposażono w nowoczesną maszynę Hunta do produkcji cegieł za 318 talarów. Po dwóch latach zmodernizowano piec cegielniany i wybudowano stróżówkę. W 1866 wybudowano nową suszarnię. Ze względu na długie okresy wzmożonego deszczu, cegły i dachówki przed wypaleniem w piecu nie były właściwie wysuszone, więc produkt końcowy był niskiej jakości. Jednak miasto podnosiło się z ruin.

Cegielnia w Habasie znajdowała w pobliżu ulicy Opolskiej

Fotografia ze zbiorów Heinricha Maziola

Cegielnię w Habasie przez wiele lat prowadziła rodzina Grubek. Zakład został zlikwidowany około 1950 roku. Tereny w obrębie glinianek, domu pracowników cegielni oraz leśniczówki, jako nieużytki były wciąż miejskim pastwiskiem dla kóz i owiec oraz bydła.

Kiedy w latach 50. i 60. XX wieku od wiosny do jesieni corocznie przez dobrodzieńską ziemię przejeżdżali cyganie na swych wozach, Habas położony w pobliżu lasu i nad stawami, był ich miejscem postoju. Tabor składał się zwykle z kilkunastu lekkich wozów, krytych płachtami tkaniny, ciągniętych przez jednego lub dwa konie. Pełniły funkcję pokoju mieszkalnego. Cyganie na dobrodzieńskim targu sprzedawali swoje wyroby: patelnie, siekiery, noże, a także metalowe ozdoby. Kowalstwo i kotlarstwo było ich tradycyjnym rzemiosłem. Okoliczne domostwa zwykle odwiedzały cyganki. Zbierały pożywienie żebrząc. Często trudniły się wróżbiarstwem i wykonywaniem magicznych sztuczek. Podczas „odwiedzin" zdarzało się, że z podwórza zniknęła jakaś kura czy kaczka. W tym czasie mężczyźni organizowali obozowisko, aby wieczorem przy ognisku, śpiewie i tańcach spożyć zdobyte jadło.

Tabor cygański z okresu prowadzenia koczowniczego trybu życia

Pocztówka ze zbiorów Pawła Mrozka

Wyrobiska są zagospodarowywane przez Klub Wędkarski „Habas", który rozpoczął swą działalność w styczniu 1999 roku. W jego skład wchodzą członkowie dobrodzieńskiego koła Polskiego Związku Wędkarskiego. Wędkarze zagospodarowali cztery glinianki. Corocznie zarybiają je kilkoma gatunkami ryb: karpiem, amurem, sandaczem, linem, szczupakiem i pstrągiem. Występuje tu również w mniejszej ilości karaś, jaź, płoć i okoń. Członkowie KW „Habas" są związani uchwalonym przez siebie regulaminem, który m.in. ogranicza liczbę członków do 60 osób. Sezon wędkarski zaczyna się w kwietniu, a kończy w październiku. Zarząd klubu organizuje coroczne zawody, np. „Mistrz Habasu", „Nocne karpiowe", „Puchar Burmistrza" czy „Puchar Prezesa". Również Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu organizuje w tym urokliwym miejscu imprezy środowiskowe, np. pokazy modeli pływających, wykonane przez znanych w świecie dobrodzieńskich modelarzy czy piknik dla dzieci i dorosłych pn. „Pożegnanie lata".

Zawody wędkarskie w Habasie

Fot. Józef Włodarz

• > Jedziemy drogami gruntowymi w kierunku miasta …

Droga gruntowa, prowadząca w kierunku centrum miasta

Fot. Paweł Mrozek

Wybierając polną drogę po prawej, dojedziemy do ulicy Dworcowej

Fot. Paweł Mrozek

Krzyż przydrożny, odrestaurowany w 2014 roku przez K. M. Piotrowskich i A. M. Ziajów

Fot. Paweł Mrozek

Panorama Dobrodzienia – od strony drogi polnej

Fot. Paweł Mrozek

• „NOWY ŚWIAT" •

Taką wyszukaną nazwę nadano kompleksowi magazynów wzniesionych w Dobrodzieniu w czasach, kiedy głoszono wyższość ustroju socjalistycznego nad kapitalistycznym. Budynki należały do zasobów Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" w Dobrodzieniu. Początki dobrodzieńskiej spółdzielczości sięgają roku 1945, kiedy utworzono Spółdzielnię Kolejarzy o charakterze handlowym. W 1946 roku rozpoczęła działalność Powszechna Spółdzielnia Handlowa w Dobrodzieniu. W 1956 nosiła nazwę Miejska Spółdzielnia Zaopatrzenia i Zbytu w Dobrodzieniu. W latach 1950–1956 i od 1961 działały formalnie połączone spółdzielnie w Dobrodzieniu i Szemrowicach. GS „SCh" liczyła wówczas ponad 1600 członków. Obejmowała piekarnie, rzeźnię, rozlewnię piwa i wód, gospodę, magazyny i wiele sklepów. Od 2001 roku w ramach Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" działa tylko piekarnia, która produkuje pieczywo i wyroby ciastkarskie.

Budowa kompleksu magazynów „Nowy świat" w latach 70. XX wieku

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Od strony ulicy Dworcowej rozciąga się widok na miasto położone wśród pól
Fot. Paweł Mrozek

Przed rokiem 2004 uczniowie gimnazjum mieli w tym miejscu swój plener malarski
Fot. Paweł Mrozek

>>> 17 >>>

• DAWNY DWORZEC KOLEJOWY •

Jednotorową linię kolejową na trasie Dobrodzień–Fosowskie–Dobrodzień [Guttentag–Vossowska–Guttentag] o długości 10,9 km otwarto 6 XII 1913 roku. Została wybudowana przez państwo niemieckie [Preußische Staat], powiat Lubliniec [Landkreis Lublinitz] i miasto Dobrodzień [Stadt Guttentag]. Kompleks kolejowy obejmował piętrowy budynek dworca z gospodą z muru pruskiego, parowozownię z kanałami remontowymi i dwoma torami dojazdowymi, kolejową wieżę wodną, żuraw oraz zasobnik węglowy do uzupełniania zapasów paliwa. Wybudowano jeden peron o długości 80 m oraz rampy ładunkowe. W skład kompleksu wchodziły place składowe drewna, waga wagonowa, tor dodatkowy i trzy tory wyciągowe, potrzebne do przestawiania wagonów oraz bocznica prowadząca do mleczarni. Pociągi (sześć par), zwane „dobrodzieńską kozą" albo „ekspresem leśnym" kursowały do 1992 roku. Od wielu lat budynek stacji pełni funkcję prywatnego domu mieszkalnego.

Dworzec kolejowy w Dobrodzieniu [Guttentag], oddany do użytku w 1913 roku
Pocztówka ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 18 >>>

• DAWNA MLECZARNIA •

W latach 1919–1927 król saski, właściciel rozległych dobrodzieńskich dóbr wyprzedawał swój majątek okolicznym rolnikom oraz państwu niemieckiemu. Zwiększyła się grupa właścicieli dużych gospodarstw rolnych. To oni założyli tu w 1933 roku spółdzielnię mleczarską. Zakład mleczarski w okazałym budynku funkcjonował do 1974 roku. Wówczas połączyły się Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska Dobrodzień z OSM Lubliniec, z siedzibą w Lublińcu. W latach 2004–2006 zakład mleczarski ulegał przekształceniom strukturalnym. Budynek był przystosowywany do innych celów – w 2008 roku już nie istniały rampy załadunkowe, zostały przebudowane otwory okienne i drzwiowe. W 2012 roku Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska Lubliniec-Dobrodzień została włączona do OSM Włoszczowa. Ostatecznie budynek dawnej mleczarni stał się prywatnym zakładem meblowym.

• > Skręcamy w prawo, jedziemy ulicą Piastowską …

Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Dobrodzieniu w latach 50. XX wieku

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 19 >>>

• DAWNY SĄD REJONOWY I URZĄD FINANSOWY •

W związku z utworzeniem w 1922 roku w granicach Niemiec powiatu dobrodzieńskiego [Kreis Guttentag] zaznaczył się rozwój miejskiej infrastruktury, mimo gwałtownie rosnącej inflacji. W tej części miasta powstał kompleks budowli, które miały zapewnić prawidłowe funkcjonowanie, organizowanego od podstaw, najmniejszego powiatu w II Rzeszy Niemieckiej, jego gospodarki i społeczeństwa. W latach 1923–1926 roku zainstalowano w mieście i wielu wioskach energię elektryczną. To sprzyjało budowie gmachu starostwa [Landratsamt], Sądu Rejonowego [Amtsgericht] i Urzędu Skarbowego [Finanzamt], które ukończono w 1926 roku oraz wielu innych budynków. W wyniku likwidacji powiatu dobrodzieńskiego, który istniał jeszcze w latach 1945–1951, w budynku sądu urządzono internat dla uczniów szkoły zawodowej i technikum, natomiast w gmachu urzędu skarbowego – miejskie przedszkole.

• > Wracamy ulicą Piastowską do centrum miasta …

Od lewej: Budynek Sądu Rejonowego [Amtsgericht] i Urzędu Skarbowego [Finanzamt]
Pocztówka ze zbiorów Gerarda Zajontza

>>> 20 >>>

• WILLA MODERNISTYCZNA •

W XIX wieku pojawiły się nowe materiały budowlane na użytek architektury – stal, aluminium, szkło i żelazobeton. Narodziły się idee „konstruktywizmu" i „funkcjonalizmu", które w latach 1919–1932 w Weimarze i Dessau krzewił BAUHAS – niemiecka szkoła modernistycznej architektury. Do znanych budowli, wzniesionych na Śląsku w tym stylu, należy dom mieszkalny w Dobrodzieniu, postawiony ok. 1928 roku. Wówczas pełnił funkcję służbowej willi dla burmistrza. Willi nadano reprezentacyjny charakter. Składa się z trzech prostopadłościennych brył. Zastosowanie płaskich dachów spowodowało, że pomieszczenia na drugiej kondygnacji posiadają pełną wysokość. Fasada, pozbawiona elementów dekoracyjnych, posiada jedynie proste gzymsy okienne. Posesję otacza murowane ogrodzenie z metalowymi przęsłami. Willę powiązano z ogrodem. Po 1945 urządzono w niej pomieszczenia klasowe i mieszkania dla nauczycieli. Od 2010 jest własnością trzech nauczycielskich rodzin.

Willa modernistyczna (lata 80. XX w.)

Fot. Heinz Maziol

>>> 21 >>>

• DAWNA SZKOŁA ROLNICZA •

Władze powiatu dobrodzieńskiego (od 1922), kładły nacisk m.in. na rozwój rolnictwa. 7 XI 1928 roku otwarto okazałą szkołę rolniczą i doradztwa gospodarczego z internatem. Przyjęto 20 mężczyzn – absolwentów szkół: dokształcającej, rzemieślniczej, wyższej albo podstawowej. W 1929 roku utworzono także klasę żeńską. Nauka obejmowała dwa zimowe semestry po 32 godziny zajęć tygodniowo oraz wycieczki przedmiotowe i zebrania rolnicze. W szkole udzielano również fachowych porad miejscowym rolnikom. W latach 1945–1947 roku, w okresie odbudowy szkoły przy ulicy Oleskiej, w budynku zorganizowano polską szkołę powszechną. Od 1947 mieściła się tu szkoła zawodowa różnych specjalności, która w 1948 roku przyjęła nazwę Publiczna Średnia Szkoła Zawodowa. W 1954 roku przekształcono ją w Zasadniczą Szkołę Mechanizacji Rolnictwa. Od 1990 roku w budynku pobierają naukę młodsi uczniowie dobrodzieńskiej szkoły podstawowej.

Gmach szkoły rolniczej i doradztwa gospodarczego w Dobrodzieniu w roku 1928
Pocztówka ze zbiorów Heinricha Maziola

>>> 22 >>>

• DAWNY OŚRODEK MASZYNOWY •

Przed 1945 rokiem przy ulicy Dworcowej [Bahnhofstraße] istniała firma budowlana Arthura Kuschnera *Baugeschäft für Hoch- und Tiefbau*, która postawiła gmachy urzędu skarbowego [Finanzamt] i sądu rejonowego [Amtsgericht] oraz inne budynki, identyczne w formie, tworzące powiatowe osiedle [Kreissiedlung]. Były budowane przez osoby prywatne oraz w systemie spółdzielczym, wg projektu i pod nadzorem towarzystwa budowlanego – *Wohnungsfürsorgegesellschaft für Oberschlesien*. W 1953 roku na tym terenie rozpoczął działalność gospodarczą Państwowy Ośrodek Maszynowy. Dysponował dużym parkiem urządzeń przemysłowych. Pracował głównie na zlecenie spółdzielni produkcyjnych i kółek rolniczych. W 1984 roku zatrudniał 324 pracowników. W marcu 1992 roku podjęto procedurę likwidacji zakładu. Jego majątek został odpłatnie przejęty przez kilka prywatnych spółek, które dzisiaj oferują bardzo szeroki zakres usług.

Państwowy Ośrodek Maszynowy w Dobrodzieniu, ok. 1975

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 23 >>>

• DAWNE STAROSTWO POWIATOWE •

Utworzony w 1922 roku powiat dobrodzieński obejmował miasto i 27 wiosek. Pierwszym starostą Powiatu Dobrodzień [Kreis Guttentag] został radca rządowy dr Michael Graf von Matuschka, lecz od 28 VII 1922 roku był nim Otto Uliczka. Ostatnim starostą był Heinrich Wartmann (1937–1945). Gmach starostwa [Landratsamt], w którym znalazły siedziby najważniejsze wydziały powiatowe, budowano w latach 1924–1926. Wcześniej znajdowały się w różnych budynkach miejskich. Po likwidacji powiatu dobrodzieńskiego (1939) w budynku zorganizowano państwowy sierociniec dla stu dzieci. Od roku 1945 mieściły się tu placówki: Państwowy Dom Dziecka (1948–1959), Państwowy Młodzieżowy Zakład Wychowawczy dla chłopców (1959–1961), Państwowy Dom Dziecka (1961–1982), Państwowy Zakład Wychowawczy dla dzieci upośledzonych (1982–1984), Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy (1984–2009), Zespół Placówek Edukacyjnych (od 2009–nadal).

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Dobrodzieniu, 2003

Fot. Stefan Bieniek

23
19

Kompleks budynków przy ulicy Piastowskiej w roku 2009

Fotografia ze zbiorów Urzędu Miejskiego

>>> 24 >>>

• DAWNA GAZOWNIA MIEJSKA •

Budynek gazowni, zbiornik gazu, sieć gazową, mieszkanie kierownika i łaźnię oddano do użytku 21 IX 1909 roku. Wykonawcą inwestycji był zakład M. Hampela z Berlina. Równocześnie zainstalowano 31 latarni w celu oświetlenia rynku i przyległych ulic. W gazowni produkowano gaz „miejski" i gaz wodny. Znaczne ograniczenia w produkcji gazu, ze względu na niskie dostawy węgla, odnotowano w okresie pierwszej wojny światowej. W 1936 roku wymieniono trzy piece retortowe. Miejska gazownia [Städtisches Gaswerk] funkcjonowała do 1945 roku. W okresie powojennym nigdy nie została podjęta produkcja gazu na potrzeby lokalne, sieć gazowa uległa zniszczeniu. W zabudowaniach dawnej gazowni zorganizowano Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej. Jako zakład budżetowy wykonuje zadania własne gminy w zakresie mieszkalnictwa oraz realizuje m.in. zlecenia w zakresie utrzymywania czystości i porządku, zieleni miejskiej i terenów rekreacyjnych.

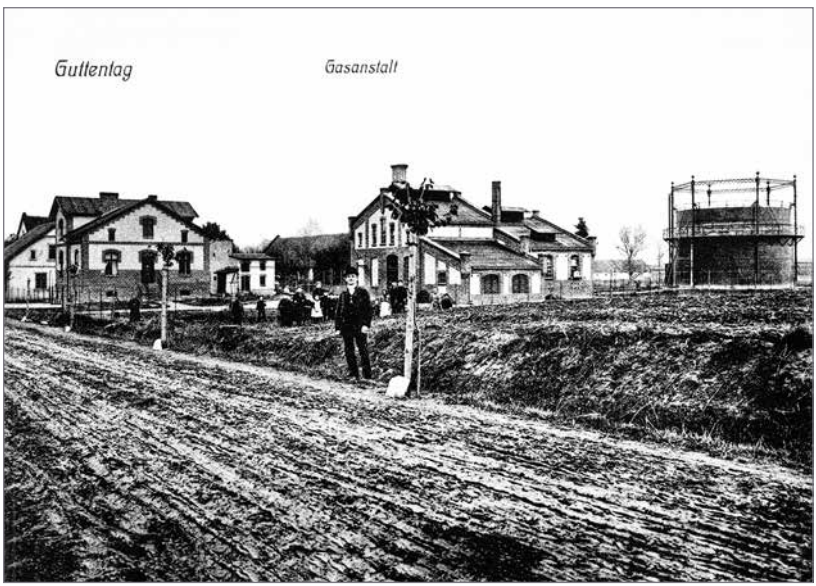

Miejska gazownia w Dobrodzieniu z okresu budowy

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

• SZKOŁA „TYSIĄCLATKA" •

„Pomnik Tysiąclecia Państwa Polskiego" otwarto 18 XII 1965 roku. Otrzymała nazwę „Szkoła Podstawowa im. Powstańców Śląskich w Dobrodzieniu". W tymże roku nastąpiły zmiany w oświacie, polegające na wprowadzeniu systemu ośmioklasowego wraz z nowymi programami nauczania i podręcznikami. Kolejna reforma dotyczyła utworzenia Zbiorczych Szkół Gminnych w roku szk. 1973/1974. W budynku „tysiąclatki" zostały stworzone najlepsze w gminie warunki kształcenia dzieci miejskich i wiejskich. Szkoła istniała do 1984 roku, gdyż nie wprowadzono w życie obowiązkowego kształcenia młodzieży w systemie „dziesięciolatki". Od roku szk. 1999/2000 do 2018/2019 w budynku szkoły istniało Publiczne Gimnazjum. Po ukończeniu sześcioklasowej szkoły podstawowej uczniowie rozpoczynali trzyletnią naukę w gimnazjum. W następstwie ostatniej reformy w budynku pobierają naukę uczniowie starszych klas szkoły podstawowej.

Publiczne Gimnazjum po zakończeniu termomodernizacji budynku w 2007 roku

Fot. Paweł Mrozek

>>> 26 >>>

• DAWNA KRÓLEWSKA NADLEŚNICZÓWKA •

Właściciel dobrodzieńskich dóbr [Herrschaft Guttentag] król Albert I Wettin von Sachsen ok. 1890 roku wybudował królewski zamek myśliwski [Königliches Jagdschloss] i nadleśniczówkę [Oberförsterei Guttentag]. Budynki rozdzielała, wytyczona w późniejszym okresie, ulica o nazwie Wettiner Straße (tj. królów z rodu Wettinów). W latach 1904–1927, w sezonach polowań, budynek nadleśniczówki zamieszkiwał król saski Friedrich August III. Po jego śmierci spadkobiercy sprzedali budynki państwu niemieckiemu. W latach powojennych w budynku urządzono mieszkania dla pracowników Nadleśnictwa Dobrodzień, które istniało do 1972 roku. Następnie stał się własnością Nadleśnictwa Lubliniec, w skład którego włączono dobrodzieńskie nadleśnictwo. Dobrodzień stał się obrębem z leśnictwami Brzezinki, Rędziny, Sieraków i Wystrzyca. Dawną królewską nadleśniczówkę nadleśnictwo sprzedało lokatorom w 2013 roku.

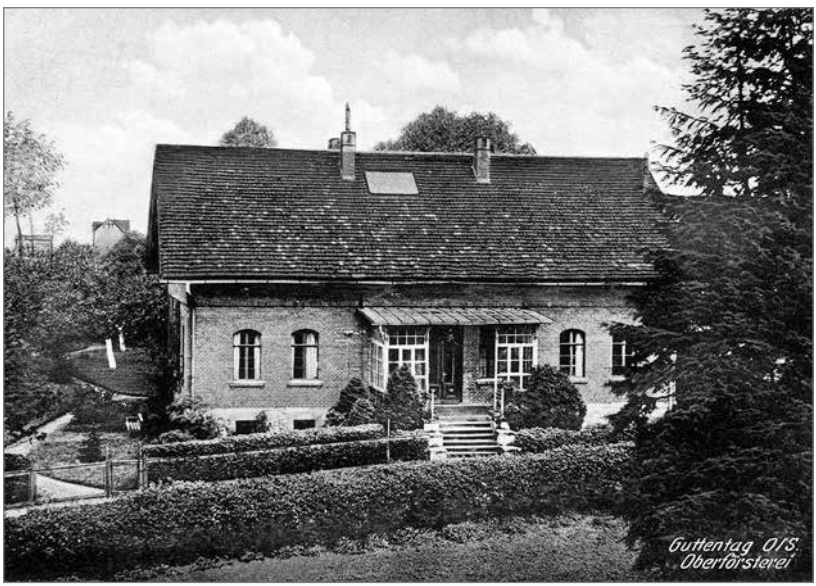

Królewska nadleśniczówka w Dobrodzieniu

Pocztówka ze zbiorów Gerarda Zajontza

>>> 27 >>>

• DAWNY KRÓLEWSKI ZAMEK MYŚLIWSKI •

Król saski Albert I Wettin stał się właścicielem rozległych dobrodzieńskich dóbr „rycerskich" (ponad 8000 ha) w 1884 roku. Rezultatem wizyty w Dobrodzieniu królewskiej pary było ufundowanie zamku myśliwskiego, nadleśniczówki oraz szpitala przy ulicy Oleskiej w latach 1890–1894. Budynki nadleśnictwa stanęły w miejscu, gdzie przed rokiem 1864 pracował wielki piec hutniczy. Teren utwardzono żużlem i wykonano nasadzenia zieleni. W „zamku" urządzono mieszkania służby leśnej i biuro leśniczego do spraw łowieckich. Na parterze była jadalnia. Kuchnia i kaplica z witrażami znajdowała się w suterenie. Po śmierci króla Friedricha Augusta III (1932) zamek myśliwski stał się siedzibą nadleśnictwa, a królewscy rewirowi leśnicy zostali urzędnikami państwowymi. W latach 1945–1972 należał do Nadleśnictwa Dobrodzień. Później Nadleśnictwo Lubliniec wynajmowało pomieszczenia firmom i rodzinom. W 2013 budynek został sprywatyzowany.

Królewski zamek myśliwski w Dobrodzieniu

Pocztówka ze zbiorów Rudolfa Hyli

>>> 28 >>>

• DAWNY TARTAK KRÓLEWSKI •

Tartak dworski w Dobrodzieniu [Guttentag] został założony w 1873 roku nad rzeczką Nosek. Traki były napędzane maszyną parową. Zakład działał do 1932 roku. Po śmierci króla Friedricha Augusta III tartak został zlikwidowany (do 1935). W pobliżu zakładu stał czterorodzinny dom z muru pruskiego, w którym mieszkały rodziny zarządców tartaku Alberta i Emila Schröer oraz pracownika biura i zakładowego mechanika. Nieopodal, w miejscu dawnych stajni, wybudowano dom robotniczy. W latach 50. XX wieku teren zaadaptowano na „ogródek jordanowski" – miejsce wypoczynku i zabawy dla dzieci i młodzieży miejskiej. Wymurowano tu niewielki i płytki basen dla dzieci, czynny w sezonie letnim. W 1999 roku rozebrano dom rodzin pracowników tartaku i wybudowano w tym miejscu krytą pływalnię „Delfin", którą oddano do użytku 1 IX 2001 roku. Teren zwany też „małym parkiem" nadal pełni funkcję placu zabaw dla dzieci.

Królewski tartak parowy – w oddali dom pracowników, wykonany z muru pruskiego

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 29 >>>

• DAWNY PARK DWORSKI •

Park dworski (miejski od 1945) został założony w miejscu średniowiecznego stawu zwanego „zamkowym". Przy stawie pracował młyn dworski, a w latach 1769–1873 wielki piec i inne urządzenia hutnicze. Dopiero w „czasach królów saskich", staw w przeciągu kilku lat został osuszony i zadrzewiony. W okresie międzywojennym wytyczono nową drogę do folwarku, wybudowano kilka domów, ustawiono pergole z różami, okazałą drewnianą estradę i pomnik poległych w I wojnie światowej (usunięty w 1945). W tym kształcie park trwał do lat 70. XX wieku, kiedy magistrat podjął nieudaną próbę przebudowy parku. Dopiero w 2003 roku samorząd Dobrodzienia przeprowadził kompleksową rewitalizację parku, która ukazała jego walory przyrodnicze – liczne gatunki drzew porośniętych bluszczem, skupiska krzewów, ukwiecone polany, rzeczkę Myślinkę i siedliska ptaków.

• zakończenie wycieczki rowerowej •

Park dworski na tle dobrodzieńskich budowli na przełomie XIX/XX wieku

Pocztówka ze zbiorów Rudolfa Hyli

Wydano w okresie działalności
Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego
Dobrodzień-Zębowice

Współpraca:
Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu

ziemia dobrodzieńska – nasza mała ojczyzna i nasza duma

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie"
„Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER" Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi